

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра філології та методики початкової освіти

Т. В. Здіховська

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА
З ОСНОВАМИ КУЛЬТУРИ Й ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ

робоча навчальна програма
та методичні рекомендації з курсу

Луцьк
2015

УДК 811.161.2'271(073+072)

ББК 81.411.1-9+81.411.1-7

© 3-46

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 1 від 22.09.2015 р.).

Рецензенти:

Костусяк Н. М., доктор філологічних наук, професор кафедри української мови СНУ імені Лесі Українки;

Шуст Л. М., кандидат філологічних наук, викладач кафедри словесних дисциплін Луцького педагогічного коледжу.

Здиховська Т. В.

Сучасна українська мова з основами культури й техніки мовлення : робоча навчальна програма та методичні рекомендації з курсу / Т. В. Здиховська. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2015. – 43 с.

Вміщено дані про структуру курсу, планування лекційних та практичних занять, а також теми консультацій, самостійної роботи, подано запитання до заліку й ін.

Рекомендовано студентам 1 курсу напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта».

ЗМІСТ

Вступ	4
Опис навчальної дисципліни	4
Мета та завдання навчальної дисципліни	5
Програма навчальної дисципліни	6
Структура навчальної дисципліни	8
Теми практичних занять	10
Самостійна робота	31
Консультації	32
Методи навчання	33
Перелік запитань для підсумкового контролю	33
Методи та засоби діагностики успішності навчання	38
Розподіл балів, які отримують студенти	39
Методичне забезпечення	40
Список рекомендованої літератури	40

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни “Сучасна українська мова з основами культури й техніки мовлення” складена відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки студентів 1 курсу напряму підготовки 6.010101 “Дошкільна освіта”.

Теоретичний курс “Сучасна українська мова з основами культури й техніки мовлення” займає важливе місце серед навчальних дисциплін, які забезпечують вищу педагогічну освіту.

У системі дошкільної освіти українська мова є важливим навчальним предметом. Збагачення активного словника дітей і засвоєння основ граматичної будови рідної мови є необхідною умовою розвитку логічного мислення, емоційного сприйняття й естетичної оцінки явищ навколишньої дійсності, могутнім виховним стимулом, що сприяє розвитку особистості. У дошкільному закладі необхідно проводити роботу над розвитком дитячого мовлення, його точності і виразності, над формуванням у дітей мовного смаку. Тому “Сучасна українська мова з основами культури й техніки мовлення” як навчальна дисципліна в підготовці вихователя дошкільного закладу посідає одне з центральних місць.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасна українська літературна мова.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська мова, основи культури і техніки мовлення, красномовство, риторика, методика розвитку рідної мови, методика навчання літературного читання, стилістика.

Робоча програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів: 7	Галузь знань: 0101 “Педагогічна освіта”	нормативна
Модулів: 2	Напрямок підготовки: 6.010101 “Дошкільна освіта”	Рік підготовки: I
Змістових модулів: 2		Семестр: I
Консультації: 14 год.		Лекції: 40 год.
Загальна кількість годин: 210		Практичні (семінари): 40 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання): аудиторних: 4,5 самостійної роботи: індивідуальної роботи: –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лабораторні: –
		Самостійна робота: 116 год.
		Індивідуальна робота: –
		Форма контролю: залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу – навчити студентів досконало володіти нормами сучасної української літературної мови та дотримуватися вимог культури усного й писемного мовлення, мовленнєвого етикету, сформувати в них практичні навички виразного читання художніх творів.

Одним із найголовніших завдань дисципліни «Сучасна українська мова з основами культури й техніки мовлення» є навчити студентів змістовно, граматично правильно та стилістично вправно висловлювати свої думки. Крім цього, варто виокремити такі **завдання курсу**:

1) допомогти студентам системно засвоїти норми сучасної української літературної мови;

2) навчити студентів попереджувати порушення орфоепічних, морфологічних норм українського слововживання;

3) розширити активний словниковий запас студентів, прилучити їх до багатства української лексики, фразеології;

4) ознайомити студентів з основними якостями ораторського мистецтва;

5) розширити уміння користуватися принципами сучасного красномовства, зокрема такими, як логічність, точність, доречність, образність та виразність мовлення;

6) прищепити студентам навички загального мовного етикету;

7) підвищити рівень культури мовлення майбутніх педагогів;

8) виробити навички виразного читання творів різних жанрів.

Вивчаючи курс «Сучасна українська мова з основами культури й техніки мовлення», **студенти повинні знати:**

- визначення основних понять курсу;
- особливості фонетичної, лексичної, граматичної системи мови;
- специфіку української фонетики, лексики, морфології, синтаксису;
- правила орфоепії, орфографії, граматики, пунктуації;
- стильову диференціацію сучасної української літературної мови;
- основи культури мовлення;
- складові техніки мовлення та уміння їх реалізовувати на практиці;
- особливості читання й переказування творів різних жанрів;

Студенти повинні вміти:

- характеризувати основні поняття курсу;
- правильно писати;
- пояснювати орфограми та пунктограми;
- спілкуватись із дотриманням норм сучасної української літературної мови;
- стилістично правильно оформлювати свою думку;
- використовувати правила мовленнєвого етикету;
- володіти технікою мовлення;
- підготуватися до безпосередньої словесної дії (до різних жанрів публічних виступів), до читання й переказування літературних творів.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Норми сучасної української літературної мови

Тема 1. Вступ. Українська літературна мова

Українська мова – національна мова українського народу, одна із форм вияву його національної культури. Місце української мови серед інших слов'янських мов. Поняття літературної мови, ознаки. Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови української нації. Походження української мови. Періодизація історії української літературної мови. Територіальні діалекти української мови.

Тема 2. Фонетика української мови

Фонетика. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків. Голосні звуки, їх класифікація за горизонтальним рухом язика, ступенем підняття язика до піднебіння та участю губ.

Приголосні звуки, їх класифікація: за участю голосу і шуму (сонорні, шумні, дзвінкі, глухі); за місцем утворення (губні, передньоязикові, середньоязикові, задньоязикові, горлові); за способом творення (проривні, фрикативні, африкати, зімкнуто-прохідні, вібранти). Співвідносність приголосних за дзвінкістю/глухістю, акустичні пари дзвінких/глухих приголосних; приголосні, що не мають співвідносного акустичного парного. Співвідносність приголосних за твердістю/м'якістю. Асиміляція приголосних. Дисиміляція приголосних.

Фонетична транскрипція.

Тема 3. Орфоепічні та акцентуаційні норми української мови

Правильна вимова голосних звуків. Правильна вимова приголосних і груп приголосних. Складні випадки української орфоепії. Засоби милозвучності мови. Наголос: силовий і музикальний, вільний і постійний. Характер українського наголошення. Наголос як засіб вираження лексичного й граматичного значення слів. Логічний, емпатичний і фразовий наголос.

Тема 4. Орфографічні норми української мови

Принципи української орфографії. Відтворення на письмі голосних звуків. Апостроф. М'який знак. Чергування приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних. Подвоєння й подовження приголосних. Правопис префіксів. Правопис слів іншомовного походження. Написання складних слів. Вживання великої літери.

Тема 5. Лексичні норми української мови

Словникове багатство української мови. Багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова. Типи переносних значень: метафора, метонімія, синекдоха. Синоніми. Синонімічний ряд. Синонімія і багатозначність. Антоніми, типи антонімів. Стилістична роль антонімів. Омоніми.

Розмежування омонімії і багатозначності. Лексичні омоніми, омоформи, омофони, омографи. Пароніми, їх різновиди.

Лексика української мови з погляду походження та функціонування. Активна і пасивна лексика. Неологізми. Застаріла лексика: історизми, архаїзми. Лексика української мови зі стилістичного погляду. Професіоналізми. Жаргонізми.

Короткі відомості з історії української лексикографії.

Поняття про фразеологію і фразеологічні звороти. Типи фразеологічних одиниць. Фразеологічні синоніми. Українсько-російські фразеологічні паралелі. Джерела української фразеології. Стилістичне використання фразеологічних зворотів. Посібники з української фразеології.

Тема 6. Граматичні норми української мови

Іменник. Прикметник. Числівник. Займенник. Дієслово. Дієслівні форми. Прислівник. Правопис прийменників і сполучників. Частка. Правопис і відмінювання імен по батькові та прізвищ; географічних назв.

Тема 7. Синтаксис і пунктуація

Просте речення, його види. Головні й другорядні члени речення. Тире між підметом і присудком. Просте ускладнене речення.

Складне речення. Складносурядні сполучникові речення. Складнопідрядні сполучникові речення. Безсполучникові складні речення.

Розділові знаки при прямій мові. Діалог.

Тема 8. Стилєва диференціяція сучасної української літературної мови

Поняття стилю. Принципи класифікації стилів. Стилєві різновиди усної та писемної форм української літературної мови. Офіційно-діловий стиль. Науковий стиль. Публіцистичний стиль. Художній стиль. Розмовно-побутовий стиль.

Взаємодія стилів в історії української літературної мови.

Змістовий модуль 2. Основи культури й техніки мовлення

Тема 9. Основні комунікативні ознаки культури мовлення

Мова й культура мовлення. Основні комунікативні ознаки культури мовлення: змістовність (продумати текст й основну думку висловлювання; розкрити їх повно; матеріал підпорядкувати темі й основній думці; говорити й писати лише те, що добре відомо, не говорити й не писати зайвого; добирати матеріал, якого не вистачає); правильність і чистота (дотримуватись норм літературної мови: в усному висловлюванні – орфоепічних, лексичних, фразеологічних, словотворчих, граматичних, стилістичних; у писемному – лексичних, фразеологічних, словотворчих, граматичних, стилістичних, орфографічних, пунктуаційних); точність (використовувати слова та будувати речення так, щоб найточніше передати зміст висловлювання); логічність і

послідовність (говорити й писати послідовно, виділяючи мікротеми та встановлюючи зв'язок між ними; забезпечувати смислові зв'язки між словами й реченнями в тексті); багатство (використовувати різноманітні мовні засоби, уникати невиправданого повторення слів, однотипних конструкцій речень); доречність (ураховувати де, коли, з ким, за яких обставин відбувається спілкування); виразність і образність (добирати слова та будувати речення так, щоб якнайкраще, найточніше передати думку, бути оригінальним у висловлюванні й впливати на співрозмовника).

Тема 10. Мовний етикет як необхідна одиниця культури мовлення

Поняття етикету. Мовний, мовленнєвий, спілкувальний етикет. Стандартні мовленнєві ситуації. Правила мовленнєвого етикету. Етикет і ментальність.

Тема 11. Техніка мовлення. Складові техніки мовлення

Техніка мовлення, її чинники. Дихання. Типи дихання. Гігієнічні правила дихання. Дикційна та орфоепічна чистота мовлення. Голос. Природні якості і постановка голосу. Якості розвиненого голосу. Гігієна голосу.

Тема 12. Засоби логіко-емоційної виразності мовлення

Поняття засобів логіко-емоційної виразності. Інтонація як мовленнєве явище на слуховому рівні сприймання. Місце засобів логіко-емоційної виразності в загальній системі виразного читання. Значення засобів логіко-емоційної виразності читання для професійної підготовки вихователя.

Тема 13. Екстралінгвістичні засоби комунікації

Невербальна (несловесна) комунікація. Оптико-кінетична система, що складається з жестів, міміки та пантоміміки, рухів тіла (кінесики). Паралінгвістична й екстралінгвістична системи. Паралінгвістична система – це вокалізації, тобто якості голосу, його діапазон, тональність. Екстралінгвістична система – це темп, паузи, різні вкраплення в мову (плач, сміх, кашель тощо). Традиційно вважають, що ці види засобів є навколумовними прийомами, які доповнюють семантично значущу інформацію.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лаб.	Інд.	Сам. роб.	Консу- льтації
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Норми сучасної української літературної мови							
Тема 1. Вступ. Українська літературна мова	7	2				5	

Тема 2. Фонетика української мови	20	4	4			10	2
Тема 3. Орфоепічні та акцентуаційні норми української мови	14	2	2			10	
Тема 4. Орфографічні норми української мови	22	4	6			10	2
Тема 5. Лексичні норми української мови	16	2	4			10	
Тема 6. Граматичні норми української мови	20	4	4			10	2
Тема 7. Синтаксис і пунктуація	20	4	4			10	2
Тема 8. Сильова диференціація сучасної української літературної мови	14	2	2			10	
Разом за змістовим модулем 1	133	24	26			75	8
Змістовий модуль 2. Основи культури й техніки мовлення							
Тема 9. Основні комунікативні ознаки культури мовлення	12	2	2			8	
Тема 10. Мовний етикет як необхідна одиниця культури мовлення	12	2	2			8	
Тема 11. Техніка мовлення. Складові техніки мовлення	19	4	4			9	2
Тема 12. Засоби логіко-емоційної виразності мовлення	16	4	2			8	2
Тема 13. Екстралінгвістичні засоби комунікації	18	4	4			8	2
Разом за змістовим модулем 2	77	16	14			41	6
Усього годин	210	40	40			116	14

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Норми сучасної української літературної мови

Практичне заняття № 1

Тема. Фонетика. Загальна характеристика та класифікація мовних звуків

1. Фонетика. Звуки й склади як фонетичні одиниці.
2. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків.
3. Класифікація голосних звуків за місцем творення і підняттям язика.
4. Голосні звуки в наголошених і ненаголошених складах.
5. Класифікація приголосних звуків:
 - а) за участю голосу й шуму;
 - б) за місцем творення;
 - в) за способом творення.
6. Співвідносність приголосних звуків за дзвінкістю/глухістю, акустичні пари дзвінких/ глухих приголосних; приголосні, що не мають співвідносного акустичного парного.
7. Співвідносність приголосних звуків за твердістю/м'якістю.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Користуючись таблицями класифікації фонем сучасної української мови, дайте повну характеристику голосних і приголосних фонем, з яких складаються подані слова. Вкажіть на особливості їх звукової реалізації.

Зразок: *мідь*

М – приголосна, губна, зімкнено-прохідна, сонорна, тверда, носова (напівпом'якшений позиційний варіант);

І – голосна, передній ряд, високе піднесення, нелабіалізована;

Д – приголосна, передньоязикова, зімкнена, дзвінка, м'яка, неносова.

Заєць, пільма, кузня, цибуля.

Завдання 2. Порівняйте пари приголосних фонем, вкажіть на властиві їм спільні та відмінні ознаки.

Зразок: **К – Х**

Спільні ознаки

Задньоязикові

Глухі

Тверді

Неносові

Відмінні ознаки

Зімкнена – Щілинна

Н – Р, Ш – С, В – Л, Ц – ДЗ, Б – Ж.

Завдання 3. Визначте фонему за їх ознаками.

1. Передньоязикова, зімкнено-прохідна, сонорна, м'яка, носова.
2. Задній ряд, високе піднесення, лабіалізована.
3. Фарингальна, щілинна, дзвінка, тверда, неносова.
4. Губна, зімкнена, глуха, тверда, неносова.
5. Задньоязикова, зімкнена, дзвінка, тверда, неносова.

Завдання 4. Запишіть слова за поданою характеристикою їх фонемного складу.

1.

- а) губна, щілинна, сонорна, тверда, неносова;
- б) середньоязикова, щілинна, сонорна, м'яка, неносова;
- в) задній ряд, низьке піднесення, нелабіалізована;
- г) передньоязикова, щілинна, дзвінка, тверда, неносова;
- д) передній ряд, середнє піднесення, нелабіалізована;
- е) передньоязикова, зімкнено-прохідна, сонорна, м'яка, носова.

2.

- а) передньоязикова, зімкнено-прохідна, сонорна, м'яка, неносова;
- б) задній ряд, високе піднесення, лабіалізована;
- в) передньоязикова, зімкнено-прохідна, сонорна, м'яка, неносова;
- г) задньоязикова, зімкнена, глуха, тверда, неносова;
- д) задній ряд, низьке піднесення, нелабіалізована.

3.

- а) передньоязикова, афrikата, дзвінка, тверда, неносова;
- б) губна, зімкнено-прохідна, сонорна, тверда, носова;
- в) передній ряд, високе піднесення, нелабіалізована;
- г) передньоязикова, зімкнено-прохідна, сонорна, м'яка, неносова.

Практичне заняття № 2

Тема. Зміни приголосних у потоці мовлення

1. Асиміляція приголосних. Регресивна асиміляція: за голосом (дзвінкістю, глухістю), за м'якістю, за місцем і способом творення.
2. Дисиміляція приголосних; суміжна і на відстані, прогресивна і регресивна.
3. Спрощення груп приголосних.

4. Подвоєння та подовження груп приголосних.
5. Фонетична транскрипція.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. У поданих словах знайдіть явища асиміляції, визначте її різновиди. Об'єднайте слова в групи відповідно з типами асиміляції.

Могутній, розкусити, засніжений, зважся, безхребетний, листя, якби, вогкість, розшукати, у пачці, п'ятдесят, берегти, анекдот, сусідній, відчути, сподівається, кутній, ворітця, просьба, стільки, з ким, от десь, цвях, розповідь, поріжся, пружкий, сміх, у ложці, схопити, аякже, безодня, згризши, зчистити, миєшся, навстіж, молотьба, слівце, розжитися, кузня, матч, узбіччя.

Завдання 2. Поясніть наявність подвоєних букв, що вони позначають: результат словотворення чи результат фонетичного процесу. Запишіть їх у дві групи. Що спостерігається у відповідних словах російської мови?

Відданість, розуміння, підніжжя, нескінченний, пристанню, камінний, заввишки, військкомат, життєздатність, розкішню, спросоння, донісся, звеличення, ллються, щоденно, оббілити, законно, навмання, знаряддя, підданство, заметіллю, співвласник.

Завдання 3. З'ясуйте фонетичне значення йотованих букв у наведених нижче словах. Згадайте фонетичні позиції, де йотовані букви позначають два звуки, а де – один голосний. Яку ще функцію виконують ці букви у другій позиції?

Зразок: в'ється – є = [je]; я = [a]

Людина, явір, юність, їжак, в'юн, люблю, боєць, синє, солов'ї, свято, ательє, яскравіє, стоїте, п'еса, підніжжя, рояль, юрба, рясно, узгір'я, воз'єднання.

Завдання 4. Запишіть текст фонетичною транскрипцією.

Поле неначе додає широти й волі вашому душевному стану, ви немов зріднюєтесь з ним; так само зріднюєтесь з річкою – і раптом у собі відкриваєте щось таке ж пекуче, сумовито-вічне. А вже в лісі дух ваш підростає, величнішає. Але не скрізь однаково, поміж різних дерев буває по-різному. Серед густо посаджених вільх вам тривожно й незатишно, щось не дає вам спокою. Оглядаєтесь по боках, намагаєтесь запримітити щось, але ніде нічого, тільки похмурі кущі та тьмяні якісь закутки (Є. Гуцало).

Практичне заняття № 3

Тема. Орфоепічні та акцентуаційні норми української мови

1. Система правил літературної вимови. Значення орфоепічних норм, причини їх порушення.
2. Основні правила української вимови:
 - а) вимова голосних;
 - б) вимова приголосних звуків у різних позиціях;
 - в) вимова звукосполучень.
3. Вимова слів, засвоєних з інших мов.
4. Засоби милозвучності мови. Чергування прийменників *у-в*, *з-зі-із* та сполучників *і-й*.
5. Специфіка наголошення слів у сучасній українській мові.
6. Особливості наголошення іменників, прикметників, числівників, займенників, дієслів, прислівників.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Прочитайте слова, правильно вимовляючи голосні звуки [Е] та [И] у наголошеній та ненаголошеній позиції. П'ять перших слів запишіть фонетичною транскрипцією.

Перерва, виринати, попит, предмет, перевертень, помилятися, продешевити, бережливість, метелик, серпневий, щебетати, хвилина, березневий, привабливий, вибери.

Завдання 2. Вимовляйте слова, не допускаючи змішування звуків [П] та [И]. Які приголосні вимовляються перед цими голосними? Випишіть та затранскрибуйте 5 слів, де були б представлені всі варіанти вимови приголосних: тверді, м'які, напівпом'якшені.

Іній, швидкий, осінь, білити, біліти, умити, уміти, без імені, жінка, читачі, спішіть, спишіть, схибити, підхід, джигіт, циркуль, цілющий, щітки, крихти, серед інженерів.

Завдання 3. Дотримуючись орфоепічних норм української літературної мови щодо вимови глухих і дзвінких приголосних, прочитайте подані слова. П'ять слів перекладіть на російську мову і покажіть відмінності у вимовлянні глухих і дзвінких приголосних. У яких позиціях це спостерігається?

Похід, герб, ложка, скептик, безтактний, трельяж, лікбез, філолог, берізка, футбол, їжте, анклав, екзальтований, розсердитися, сядьте, кігті, з фотографом, гексаметр, боягуз.

Завдання 4. Користуючись словником, додайте до слів літеру Г або Г і правильно прочитайте. Знайдіть приклади, коли ці літери виконують смисло-розрізнявальну функцію. Напишіть значення цих слів.

...анок, ...ордий, ...азета, ба...ато, ...ніт, ...айка, ...укати, ...анок, бере...и, ...рати, ...удок, ...етьман, ...валт, за...адка, ...удзик, мо...утній, дзи...а, ...рамота, ...омер, ...атунок, ...удок, а...рус.

Завдання 5. Поставте наголос у словах.

Каталог, листопад, обіцянка, чорнослив, йогурт, напій, начинка, гуртожиток, середина, випадок, одинадцять, разом, загадка, виразний, правописний, фаховий, відомість, фольга.

Практичне заняття № 4

Тема. Орфографічні норми української мови

1. Принципи української орфографії.
2. Апостроф.
3. М'який знак.
4. Буквосполучення *йо,ьо*.
5. Написання ненаголошених *е,и,о*.
6. Чергування приголосних звуків:
 - а) чергування при відмінюванні;
 - б) чергування при дієвідмінюванні;
 - в) чергування при словотворенні;
 - г) зміни приголосних перед *-и(ий)* у вищому ступені прикметників (прислівників);
 - д) зміни при творенні іменників та прикметників.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Поставте на місці крапок, де потрібно, апостроф чи знак м'якшення: *компан..йон, н..юс-мейкер, бутон..єрка, дистриб..ютор, міл..ярд, кар..єрист, б..юджет, суб..єкт, ател..є, комп..ютер, інтерв..ю, грав..юра, бракон..єр, медал..йон, конференс..є, б..юлетень, миш..як, прем..єра, порт..єра, ал..янс, сер..йозний, деб..ют, бар..єр, ар..єргард, вол..єр, п..єдестал, кан..йон, дос..є, рел..єф, ад..ютантський, ін..єкційний, б..юро, міл..йон, вар..єте, к..ювет, ком..юніке, кур..йоз, вестиб..юль, манік..юр, краков..як.*

Завдання 2. Перепишіть, вставляючи пропущені букви. Якщо слово можна перевірити, запишіть у дужках контрольне слово.

Вер_с_нь, кам_нь, ш_птав, збл_жатись, в_чірній, н_зенько, д_ректор, п_нгв_н, п_рукарня, бл_щить, кр_чить, п_с_мізм, опт_мізм, п_льнувати, п_стливий, л_в_ня, л_г_ндарний, п_гано, б_рсук, ч_рнило, ж_ріти, еф_ктивний, ег_птянин, ж_венько, л_таргія, л_ксикон, м_дуза, м_дикамент, оз_м_на, опл_ски, см_чок, р_ф_рат, д_с_ртація, боро_ба.

Завдання 3. Знайдіть у написанні поданих слів помилки, виправте їх.

Поясніть правопис **ь**.

Уманський, військо, палець, кобзарь, сілью, їдальня, бринчати, промінчик, дівчинонці, робиться, встаньте, рибалство, в'язький, менше, інший, громадянський, русальчин, Степаньчук, Михальчук, каміння, приладдя, шприць.

Завдання 4. Слова, подані в дужках, поставте в необхідній формі.

1. Криниця в (балка), журавель при ній. 2. Зима й весна на терезах, а чи на (гойдалка) примхливій. 3. На (гілка) синя бабка обсихає. 4. Хвиль дика гряда далеко на (галька) розстеля піну. 5. Лісова мавка приходиться рідною сестрою польові (русалка).

Завдання 5.

1) утворіть прикметники з суфіксом -ськ- від наведених слів. Поясніть правопис.

Запоріжжя, Дрогобич, Кривий Ріг, Одеса, Вінниця, Кременчук, Воронеж, Петербург, Кутаїсі, Лохвиця, Ков'яги, Бурлук, Буг, Единбург, Черкаси, Сиракузи, француз, Кролевець, Суец, Тбілісі, черкес, тунгус, Норвегія, Прилуки, Кагарлик, Кобеляки, Токмак, грек, словак, турок, узбек, таджик, киргиз, Бахмач, Гадяч, Овруч, волох, чех, латиш.

2) утворіть іменники із суфіксом -ств(о):

козак, товариш, мужик, робітник, молодець, студент, ткач, каліка, убогий, неук, представник, виробник, співробітник.

Практичне заняття № 5-6

Тема. Орфографічні норми української мови

1. Спрощення в групах приголосних.
2. Подвоєння й подовження приголосних.
3. Правопис префіксів.
4. Правопис слів іншомовного походження.
5. Написання складних слів.
6. Вживання великої літери.
7. Правопис і відмінювання імен по батькові та прізвищ; географічних назв.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Вставте, де потрібно, відповідні літери. Поясніть правопис: тиж..невий, форпос..ний, кіс..лявий, провіс..ник, бряз..нути, сер..це, пес..ливий, хвас..ливий, щас..ливий.

Завдання 2. Випишіть слова, в яких відбувається подвоєння взятих у дужки букв: бе(з)тямний, бе(з)емелля, о(в)ація, о(в)а, о(д)ячити, ві(д)знака, ві(д)алік, о(д)ержати, о(д)ужати, солов'ї(н)ий, щоде(н)ий, вечір(н)ій, о(д)ягти, пі(д)ягти, на(д)ністрянський, пі(в)ідра, бе(з)ако(н)ий, на(д)брівний, пі(д)заголовок, пере(д)ень, безви(н)о, ро(з)зява, на(д)звичайний, (в)ічливий,

страй(к)ом, викон(к)ом, ві(д)іл, сріб(н)ий, кі(н)ий, Га(н)ин, дзві(н)иця, о(т)же, о(т)єпер, бо(в)аніти.

Завдання 3. Поставте іменники у потрібному відмінку, поясніть правопис:

бракує (знання); зацікавився (стаття); задоволений цією (річ); помстився (кров); у 20 (сторіччя); захоплений (подорож); набирав (пригорща); на сусідському (піддашшя); охоплений (радість); немає (Ілля); покликати (суддя); пройнятий материнською (любов); епоха (звершення); зупинився на (роздоріжжя); милувався (затишшя); сплатив (честь); схопився (мить); затулений (віття).

Завдання 4. Вставте пропущені букви, поясніть правопис:

Пр_ладдя, пр_садкуватий, пр_позитивний, пр_освяченство, Пр_байкалля, Пр_азов'я, пр_воднитися, пр_людія, пр_завзятий, пр_дунайський, пр_багато, пр_зирливість, пр_бічник, пр_вабити, пр_належність, пр_стольний, пр_миренець, пр_мружит пр_парувати, п_р_шийок, пр_дворний, пр_ймач, пр_морець, пр_меншувати, п_р_хресний, пр_чесаний, пр_хильний, пр_високий, пр_глибокий, пр_мітивний, пр_рівняний, пр_карпатський, пр_таманний, пр_сноводний, пр_четний, апр_орі.

Завдання 5. Прочитайте. Підкресліть слова іншомовного походження. Поясніть їх значення і правопис.

У світі посилюється загальний потяг до інтеграції. Весь цивілізований світ об'єднується. Не можна ігнорувати міжнародні правила поведінки. Інтереси простих громадян повинні бути пріоритетом. Це виграшна тема для придбання політичних дивідендів. Світ навколо нас динамічно змінюється. Україна має колосальний інтелектуальний потенціал. Ситуація повинна змінитися.

Завдання 6. У поданих словах замість крапок поставте потрібні літери. Складіть із цими словами речення.

бракон..р, барел..ф, рел..ф, ді..та, кар..ра, прем..р, фе..рія.

Завдання 7. Допишіть другу частину складних прикметників (можливі варіанти), дотримуючись правопису:

жовто-, низько-, кисло-, механіко-, приладо-, стерео-, військово-, груше-, загально-, метало-, всесвітньо-, мовно-, фото-, політико-, законо-, круго-, південно-, соціально-, тонко-, тихо-, торгово-, тракторо-, червоно-.

Завдання 8. Спочатку випишіть слова, що пишуться разом, потім ті, що пишуться через дефіс:

анти/циклон, ящур/гігант, розтяг/стик, земле/трус, унтер/офіцер, квазі/вчений, лейб/медик, Т/подібний, псевдо/патріот, перекоти/поле, брат/близнюк, диво/місто, Белінський/критик, стерео/магнітофон, шести/денка, смерч/ураган, онук/акселерат, гори/цвіт, реп/клуб, інженер/фізик, жар/птиця,

стено/графістка, архі/єпископ, Усть/Кам'яногорськ, турбо/генератор, атеро/склероз, Амур/ріка, батько/мати, само/вчитель, екс/претендент.

- 3 других букв прочитаєте афоризм Г. Сковороди.

Завдання 9. Подані іменники запишіть відповідно до правописних правил: ціно (утворення), дощо (мір), аеро (флот), пів (захисник), плато (спроможність), держ (контроль), капітало (вкладення), виробник (експортер), агент (посередник), натур (оплата), пів (України), напів (фабрикат), екс (міністр), віце (прем'єр), купівля (продаж), аванс (завдаток), дво (владдя), зірви (голова), пів (ящика), прем'єр (міністр), пів (години), пів (апельсина), інженер (механік), нафто (сховище), світло (фільтр), хліб (сіть), прес (аташе), напів (злидар), бори (вітер), Держ (постач).

Завдання 10. Запишіть з великої чи малої літери.

(В,в)ищий (А,а)рбітражний (С,с)уд України, (К,к)іївська (Т,т)орговельно- (П,п)ромислова (П,п)алата, (Г,г)енеральна (П,п)рокуратура України, (Д,д)ержавний (М,м)итний (К,к)омітет України, (А,а)рабський (Ф,ф)онд (Е,е)кономічного і (С,с)оціального (Р,р)озвитку, (Ц,ц)ентральний (Д,д)ержавний (А,а)рхів (В,в)ищих (О,о)рганів (В,в)лади, (Г,г)оловне (А,а)рхівне (У,у)правління при (К,к)абінеті (М,м)іністрів України, (Д,д)ень (П,п)рацівника (Т,т)оргівлі, (Є,є)вропейська (А,а)соціація (В,в)ільної (Т,т)оргівлі, (З,з)аслужений (Д,д)іяч (М,м)истецтв України, (П,п)резидент (Н,н)аціональної (А,а)кадемії (Н,н)аук України, (З,з)бройні (С,с)или України, (П,п)алата (М,м)ір і (В,в)имірних (П,п)риладів, (Н,н)аціональна (Г,г)вардія України, (В,в)иконавчий (К,к)омітет (Л,л)уцької (М,м)іської (Р,р)ади, (В,в)олинські науковці, (К,к)онгрес (Д,д)емократичних (С,с)ил України, (З,з)аслужений (П,п)рацівник (К,к)ультури України, (П,п)арк (К,к)ультури і (В,в)ідпочинку ім. М. Рильського, (П,п)івнічна (Б,б)уковина, (Н,н)аціональний (П,п)едагогічний (У,у)ніверситет ім. М. Драгоманова, (С,с)тарший (Н,н)ауковий (С,с)півробітник (І,і)нституту (М,м)овознавства НАН України, (Д,д)ержавна (П,п)ублічна (Б,б)ібліотека (Н,н)аціональної (А,а)кадемії (Н,н)аук України.

Практичне заняття № 7

Тема. Лексичні норми української мови

1. Словникове багатство української мови.
2. Багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова. Типи переносних значень: метафора, метонімія, синекдоха.
3. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Синонімія та багатозначність.
4. Антоніми, їх типи. Антонімічні пари.
5. Омоніми. Розмежування омонімії та багатозначності. Лексичні омоніми, омоформи, омофони, омографи.
6. Пароніми, їх різновиди.
7. Лексика української мови з погляду походження та функціонування.

8. Активна і пасивна лексика. Неологізми. Застаріла лексика: історизми, архаїзми.
9. Лексика української мови зі стилістичного погляду. Професіоналізми. Жаргонізми.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Доведіть, що подані слова можуть вступати в омонімічні відношення, увівши їх у словосполучення або речення. З'ясуйте типи омонімів.

Термін, п'яти, кувати, світи, проспект, їм, виходити, задачу, ударний, розвідка, зашию, полька, ніс, приклад, поспівати, поволі, ячмінь, грамота, склад, ящур, цеглина, дуло, умови.

Завдання 2. З поданих речень випишіть синоніми до слів *іти, говорити*.

Так чи інакше, але ви бредете під холодним травневим дощем... (Ю. Андрухович). Всю ніч без перепочинку пленталися змучені люди і тварини безкрайньою сухою пустелею (З. Тулуб). Руслан цибав на одній нозі (О. Ульяненко). Він свідомо, зумисне чимчикує узбіччям (В. Шкляр). Сусід несмішливо тупцяв за нею в той самий затишний куточок саду (Ю. Винничук). Чоломбитько, як понятий, сновигав услід за мною... (В. Шкляр). Бо здавалось тобі, що вірним шляхом кульгаєш, товаришу, а виявилось – ні (Ю. Андрухович).

Марко теревенив і розпятажував цілу дорогу (Г. Тютюнник). Коли люди чогось не знають, вони плещуть усякі дурниці (Ю. Смолич). Він щоразу бачився з Ядвігою, говорив з нею, ляпав якісь дурниці (П. Загребельний). Так вони й життя прожили вкупі – Мотря пащекувала, базікала за десятьох, а Ягор мовчав, як глухий (О. Копиленко). Біля парників уже галакало жіноцтво, озброєне лопатами і граблями (М. Стельмах). Ті [парубки] було зйдуться на вечорниці та як стануть баляндрасить, то й мертвий би розреготався (О. Стороженко). Довго гомоніли, галдикали, били та морочили голову [бурсаки], дошукуючись – де справді взялася на селі ця таємнича Оксана (С. Васильченко). Таке меле, що й купи не держиться (Нар. тв.).

Завдання 3. Подані слова згрупуйте в синонімічні ряди, визначте типи синонімів.

Сміятися, сумний, щирість, зубоскалити, товариство, відвертість, сумний, компанія, безпосередність, гигикати, засмучений, харчі, громада, невеселий, прямодушність, продукти, хіхикати, журливий, ватага, задушевність, продовольство, печальний, братія, іржати, щиросердечність, харч, безрадінний, бомонд, простосердечність, заливатися, припаси, зажурений, хліб, щиросердя, братва, провізія, заходитися, меланхолічний, панібратство, провіант, скорботний, хліб-сіль.

Завдання 4. До поданих слів доберіть антоніми. Перевірте себе за словником антонімів.

Абсолютний, скупий, пришвидшувати, архаїзм, верховина, всюди, відкритий, заощаджувати, достатки, жартома, альтруїзм, духовний, завжди, звинувачувати, природний, аналіз, прилетіти, порядок, світло, волого, екстраверт, високий, сумний, щедрий, літній, вгору, гострий, працьовитий, успіх.

Завдання 5. У поданих контекстах знайдіть індивідуально-авторські неологізми, або okazionalізми. З'ясуйте їхні структурні, семантичні та стилістичні особливості.

На сизих пагорбах рясно село горіє, і сірі вітряки окрилюють свій вік (М. Вінграновський). На схилах ночі, там, де гладь води, овеснені розплескувала зорі округлим місяцем (Г. Мирослава). В лимані місячним купає ноги ніч, а руки горнуть світла зорепасма, обтрушуються локони окрасні (Г. Мирослава). Зникають вогники у млі, і сльозять тихо мої вії (М. Семененко). Спочатку захопили чвертку неба, а потім половину, а вже далі весь небовид, і синій виднокіл, і небодаль, і зорі повечірні (А. Малишко). Гуде пчола і так літає, наче п'яна. Від запахучості й тепла (Д. Павличко). А дві донечки – вмиті суніці – повнощого крізь шибу цвіли (І. Драч). Він не повчав, не вітійствував, не розглагольствував, не цицеронив і не демосфенив (П. Загребельний). І здавалось – можна від напруження безнадійно тріснути, і здавалось – душоплямою зостанеться навіки цей кошмар (М. Семененко). Утнути вірш поет спроможний лиш маловисокохудожній (В. Солодкий). От ви знаєте, у кого з ваших колгоспників більше трудової, трудової, трудової, взагалі трудової, ніж трудової (О. Вишня).

Практичне заняття № 8

Тема. *Фразеологія української мови*

1. Поняття про фразеологію і фразеологічні звороти.
2. Типи фразеологічних одиниць.
3. Фразеологічні синоніми.
4. Українсько-російські фразеологічні паралелі.
5. Джерела української фразеології.
6. Стилiстичне використання фразеологічних зворотів.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Дайте граматичну характеристику фразеологізмів, добираючи до них відповідні однослівні синоніми. Які це частини мови? З трьома фразеологізмами складіть речення, що проілюструють їх різну синтаксичну функцію.

Тертий калач, виходити з себе, з ніг валитися, через пень колоду, тільки душа в тілі, корінь зла, слово в слово, не показувати носа, як кіт наплакав, не за горами, як дві каплі води, нечистий на руку, гнути спину, як грім серед ясного неба, кров з молоком, ні пари з вуст, хоч свічки ліпи, у свинячий голос, у сорочці народився, брати ноги на плечі, альфа і омега, тугий на вухо, доки рак свисне, ніг не чути, впасти в око, і кури не клюють, заяча душа, кривити душею, грошовий мішок, по гарячих слідах, хоч проти шерсті гладь, рукою подати, як оселедців у бочці, дамоклів меч, узяти гору.

Завдання 2. З'ясуйте значення та джерела поданих фразеологізмів: фольклор, історичні події, біблійські легенди, антична міфологія, література, господарська діяльність людини, наука, спорт і т. п.

Нести свій хрест, брати на буксир, піднести гарбуза, іду на ви, Троянський кінь, п'яте колесо до воза, розрядити атмосферу, або зі щитом, або на щиті, згустити фарби, медові та молочні ріки, бути чи не бути, давати задній хід, передати куті меду, море по коліна, наламати дров, п'ятами наживати, розкрити карти, пасти задніх, душу богові віддати, звести рахунки, давати перцю, два чоботи – пара, за тридев'ять земель, зігнути в дугу, як млин меле, грати першу скрипку, випити чашу до дна, троянди й виноград, як Мамай пройшов, закрутити гайки, відкинути копита, як вареник в маслі, з одного тіста, замести сліди, держати фасон, розводити філософію, найшла коса на камінь, на два фронти, втрачати рівновагу, підливати масла в вогонь, шокова терапія, перезавантажити параметри відносин.

Завдання 3. З'ясуйте значення та розкласифікуйте подані фразеологізми за ступенем семантичного злиття компонентів.

Піймати облизня, багато вітру в голові, зігнути в баранячий ріг, блиснути очима, брати в шори, виляти хвостом, звестися на ноги, байдики бити, випивати всю кров, доливати масла до вогню, притча во язицех, в один гуж тягти, скрутити в баранячий ріг, здобути перемогу, вскочити в халепу, тримати камінь за пазухою, порушити питання, збити з пантелику, дати пораду, лясати точити, вилами по воді писано, взяти слово.

Практичне заняття № 9

Тема. Граматичні норми української мови. Іменні частини мови

1. Іменник, його морфологічні ознаки та синтаксична роль. Особливості відмінювання.
2. Поділ іменників на відміни та групи.
3. Прикметник як частина мови. Особливості відмінювання.
4. Числівник як частина мови. Особливості відмінювання.
5. Займенник як частина мови. Особливості відмінювання.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Зробити морфологічний розбір виділеного іменника

А вже в *лісі* дух ваш підростає, величнішає.

Схема морфологічного розбору іменника

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (називний відмінок).
3. Лексико-граматичні категорії:
 - а) власна чи загальна назва;
 - б) назва істоти чи неістоти;
 - в) лексичне значення – конкретне (предметне, речовинне, збірне) чи абстрактне.
4. Граматичні категорії:
 - а) рід і засоби вираження його (семантичні ознаки, морфологічна будова, синтаксичні зв'язки з іншими словами в реченні);
 - б) число і засоби вираження його;
 - в) відмінок і засоби вираження його;
 - г) відміна і група.
5. Синтаксична роль.
6. Будова слова
7. Правопис слова.

Завдання 2. Зробити морфологічний розбір виділеного прикметника

Панувало над селом *лагідне* серпневе надвечір'я (В.Козаченко).

Схема морфологічного розбору прикметника

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (називний відмінок чоловічого роду).
3. Лексичне значення (ознака за кольором, за розміром, за внутрішніми чи зовнішніми властивостями, за відношенням до предмета, до особи чи тварини, до місця, часу тощо).
4. Розряди за значенням (якісний, відносний, присвійний, відносно-якісний, присвійно-відносний, присвійно-якісний).
5. Ступінь порівняння, засоби вираження його.
6. Форма – повна (стягнена, нестягнена), коротка.
7. Група – тверда, м'яка.
8. Рід і засоби вираження його.
9. Відмінок і засоби вираження його.
10. Число і засоби вираження його.
11. Синтаксична роль.
12. Будова слова.
13. Правопис слова.

Завдання 3. Зробити морфологічний розбір виділеного числівника

Одну фразу з першого диктанту я й досі пам'ятаю дуже добре (Остап Вишня).

Схема морфологічного розбору числівника

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма.
3. Розряд за значенням:
 - а) кількісний (власне кількісний, неозначено-кількісний, збірний, дробовий);
 - б) порядковий.
4. Група за будовою.
5. Рід (якщо йому властивий).
6. Число (якщо властиве).
7. Відмінок і засоби вираження його.
8. Синтаксична роль.
9. Будова, походження, творення.
10. Правопис слова.

Завдання 4. Зробити морфологічний розбір виділеного займенника

Та музика, мов голос долі,
Нас освітила й поєднала (Л.Скирда).

Схема морфологічного аналізу займенника

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (називний відмінок).
3. Розряд за значенням (особовий, зворотний, вказівний, присвійний та ін.)
4. Рід (якщо йому властивий).
5. Число (якщо властиве).
6. Відмінок.
7. Синтаксична роль.
8. Будова слова.
9. Правопис слова.

Завдання 5. Запишіть у формі родового відмінка однини, прокоментуйте закінчення: *баланс, протез, архів, облік, факт, спадкоємець, комітет, вексель, вихор, вантаж, конус, кодекс, поверх, університет, експорт, прибуток, порох, варіант, спирт, хор, гурт, теніс, бальзам, канал, тин, вокзал, туман, біль, страх, карниз, квас, сектор, кілок, землетрус, гріш, колектив, інститут, простолоуд, майдан, успіх, загал, радіус, ячмінь, гараж, семестр, замо́к, дисплей, атом, конфлікт, регрес, чагарник, пріоритет, ажіотаж, паритет, родовід, бюлетень, метраж.*

Завдання 6. Запишіть у формі кличного відмінка однини, прокоментуйте написане.

Пан лікар, молодий хлопець, пан ректор, шановний слухач, товариш бригадир, вірний друг, добрий знавець, товариш сторож, пан лейтенант, добродій директор, вірна дружина, смілива мрія, довгоочікувана воля, стражденна земля.

Практичне заняття № 10-11
Тема. Дієслово. Форми дієслова.
Прислівник. Службові частини мови

1. Дієслово.
2. Дієслівні форми.
3. Прислівник.
4. Правопис прийменників і сполучників.
5. Частка.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Випишіть слова у дві колонки за дієвідмінами.

Знати, оцінювати, тягти, стукотіти, зморитися, схотіти, кроїти, наколотися, свистати, свистіти, оборонити, обороняти, відпороти, відпорювати, завадити, збігти, збігати, гуркотіти, гуркотати, одужати, стелити, краяти, хилитися, спізнитися, відкрити, бачити, збороти, ударити, пищати, сипати, зважити, дирчати, захищати, мовчати, полоти, почати, гудіти.

Завдання 2. Випишіть із тексту всі дієслова. Визначте час, особу, число дієслів.

Ранок у лісі

Ліс ще дрімає в передранішній тиші... Непорушно стоять дерева, загорнені в сутінь, рясно вкриті краплистою росою. Тихо навкруги, мертво... Лиш де-неде прокинеться пташка, непевним голосом обізветься із свого затишку. Ліс ще дрімає, а з синім небом уже щось діється: воно то зблідне, наче від жаху, то спалахне сяйвом, немов від радощів. Небо міниться, небо грає усякими барвами, блідим сяйвом торкає вершечки чорного лісу... Стрепенувся нарешті ліс і собі заграє... Зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої, заметушилась у травичці комахня, розітнулося в гущині голосне щebetання й полинуло високо — туди, де небо міниться, де небо грає всякими барвами...

М. Коцюбинський

Завдання 3. Перепишіть прислівники, дотримуючись правил правопису.

Час / від / часу, з / гори, на / ходу, на / початку, до / побачення, до / дому, де / небудь, без / відома, на / бік, на / четверо, на / прощання, на / силу, чим / дуж, до / пари, на / весні, на / совість, рік / у / рік, видимо / не / видимо, в / обмін, по / моему, по / суті, по / волі, в / головному, в / голос, на / славу, зі / зла, хоч / не / хоч, за / рахунок, в / розсип, у / вічі, без / сумніву, від / ранку / до / вечора, в / рівень, до / пори, на / відмінно, в / цілому, одним / один, по / всяк / час, на / гора, в / нічию, с / під / лоба, всього / на / всього, рано / вранці, що / правда, де / далі, слово / в / слово.

Завдання 4. Зробити морфологічний розбір виділеного дієслова
 Пролісок *пробив* листок торішній.

Схема морфологічного розбору дієслова

1. Аналізоване слово.
2. Неозначена форма (інфінітив).
3. Лексичне значення (назва фізичної дії, руху, розумової діяльності, стану, тощо).
4. Вид (недоконаний, доконаний) і засоби його вираження.
5. Перехідне чи неперехідне.
6. Стан (активний, пасивний, зворотно-середній) і засоби його вираження.
7. Час (теперішній, майбутній, минулий).
8. Спосіб (дійсний, умовний, наказовий).
9. Особа, рід, число, засоби вираження їх.
10. Дієвідміна.
11. Синтаксична функція.

Завдання 5. Зробити морфологічний розбір виділеного дієприкметника Незабаром спустився у глибоку яругу, *порослу* чагаром і дикими грушками.

Схема морфологічного розбору дієприкметника

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма.
3. Активний чи пасивний стан.
4. Від якої основи (інфінітива чи теперішнього часу) утворений.
5. Від якого дієслова утворений (перехідного чи неперехідного).
6. Рід, число, відмінок, засоби вираження їх.
7. Синтаксична функція.

Завдання 6. Зробити морфологічний розбір виділеного дієприслівника *Не доїжджаючи* до ташанського мосту, Оксен круто звернув праворуч і поїхав ступською дорогою, що пролягала поміж піщаними горбами.

Схема морфологічного розбору дієприслівника

1. Аналізоване слово.
2. Від якого дієслова утворений (перехідного чи неперехідного).
3. Від якої основи (інфінітива чи теперішнього часу) утворений і за допомогою якого суфікса.
4. Вид (доконаний, недоконаний); засоби його вираження.
5. Вказати дієслово-присудок, що пояснюється дієприслівником.
6. Ознаки якого часу має і яку додаткову дію означає (одночасну чи попередню щодо дієслова-присудка).
7. Синтаксична роль
8. Правопис слова.

Завдання 7. Зробити морфологічний розбір виділеного прислівника Вечоріє. Мла стає на морі... *Тихше* б'ється хвиля в береги...

Схема морфологічного розбору прислівника

1. Аналізоване слово.
2. Вихідна форма (для означально-якісних, які мають ступені порівняння).

3. Розряд за значенням (означальний – який саме, обставинний – який саме).
4. Ступінь порівняння, категорія оцінки і засоби її вираження.
5. До якого слова відноситься.
6. Синтаксична роль.
7. Від якого слова і яким способом утворений.
8. Правопис слова.

Практичне заняття № 12

Тема. Словосполучення

1. Типи синтаксичних одиниць. Синтаксичні відношення та зв'язки.
2. Поняття про словосполучення.
3. Типи словосполучень за стрижневим словом.
4. Способи зв'язку слів у словосполученнях.
5. Синтаксичні відношення у словосполученні.
6. Побудова правильних словосполучень.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Випишіть усі можливі словосполучення, визначте головне й залежне слово, вкажіть тип словосполучення за морфологічним вираженням головного словом та за типом граматичного зв'язку.

Легенька тінь ночі упала на землю. Заблищали зорі в чистому небі, показався і місяць з-за гори – повний, червоний, неначе в бані парився. Сумно позирав він крізь пил та куряву на людську біганину, на чудний гук міста. У кожній хаті горить світло, а великі будинки неначе у вогні палають: з їх розчинених вікон ллються де співи, де бренькіт... (Панас Мирний).

Завдання 2. Зробити синтаксичний розбір виділеного словосполучення

Україна моя починається
Там, де палуба *грізно хитається*,
Там, де в клетках Чорного моря,
Б'є панцерник у царство горя. (П.Осадчук)

Схема розбору підрядного словосполучення

1. Аналізоване словосполучення.
2. Тип словосполучення за ступенем поєднання слів: лексичне, фразеологічне, синтаксичне.
3. Тип словосполучення за характером зв'язку між словами: підрядне, сурядне.
4. Основне слово, яким членом речення виступає, морфологічне вираження (частина мови, форма).
5. Залежне слово, яким членом речення виступає, морфологічне вираження (частина мови, форма).
6. Тип словосполучення за морфологічним вираженням головного слова: дієслівне, іменникове, прислівникове, прикметникове.

7. Тип словосполучення за складом: просте, складне.
8. Тип словосполучення за характером смислових відношень між залежним і головним словом: атрибутивне, об'єктне, обставинне.
9. Тип підрядного зв'язку між головним і залежним словом:
 - а. **узгодження:** а) повне чи неповне? б) у яких граматичних значеннях? в) якими засобами виражене узгодження?
 - б. **керування:** а) сильне чи слабке? б) якими засобами виражене (інтонація, флексія, прийменник)? в) безпосереднє чи посереднє?
 - с. **прилягання:** а) якими засобами виражене прилягання?

Практичне заняття № 13 **Тема. Просте речення**

1. Види простих речень.
2. Головні й другорядні члени речення.
3. Тире між підметом і присудком.
4. Типи односкладних речень.
5. Просте ускладнене речення.

Завдання для домашнього виконання

Завдання. Зробити синтаксичний розбір наведених речень

І вам згадається садок, високий ганок, летючі зорі, тиха ніч... (Л. Українка)

Настечка засвічує каганець і, прикривши рукою, несе його до столу (М. Стельмах).

Я про тебе, о калино, пісню склав оцю дзвінку (В. Сосюра).

Схема синтаксичного аналізу простого речення

1. Указати, що речення просте.
2. Тип речення за метою висловлення: розповідне, питальне, спонукальне.
3. Речення окличне чи неокличне.
4. Схарактеризувати речення за його будовою:
 - а) двоскладне чи односкладне (тип односкладного);
 - б) поширене чи непоширене;
 - в) повне чи неповне (указати, який член речення пропущено);
 - г) ускладнене чи неускладнене (чим ускладнене).
5. Підмет, чим він виражений.
6. Присудок, його тип, чим він виражений.
7. Другорядні члени, їх тип, чим виражені, від яких членів речення залежать, яким типом зв'язку з ними пов'язані. (Спочатку розглядаємо групу підмета, а потім групу присудка).
8. Пояснити розділові знаки.

Змістовий модуль 2. Основи культури й техніки мовлення

Практичне заняття № 14

Тема. Стильова диференціація сучасної української літературної мови

1. Стилістика як наука.
2. Поняття «стиль мовлення».
3. Характеристика функціональних стилів сучасної літературної української мови:
 - а) офіційно-діловий стиль;
 - б) науковий стиль;
 - в) публіцистичний стиль;
 - г) художній стиль;
 - г) розмовно-побутовий стиль;
 - д) епістолярний і конфесійний стилі.
3. Поняття індивідуального стилю мовлення.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Письмово розкрити зміст таких понять: стиль життя, стиль поведінки, стиль праці, стиль керівництва, стиль одягу, стиль архітектурний, стиль письменника, стиль індивідуальний, стиль мовлення, стиль розмови, функціональний стиль літературної мови.

Завдання 2. Написати: 1) нарис про свого товариша; 2) офіційну характеристику на нього. Чим різняться ці два жанри?

Завдання 3. Виписати приклади (уривки текстів) до кожного функціонального стилю української мови.

Завдання 4. Підготувати повідомлення за статтею (Мовностилістичні поради Олександра Пономаріва // Урок української. – № 7.– 2000. – С. 24–26).

Література:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990.
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003.
3. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика / М. І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 230 с.
4. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови : [підручник] / О. Пономарів. – К. : Либідь, 1993.

Практичне заняття № 15-16

Тема. Основні комунікативні ознаки культури мовлення

1. Культура мови. Культура мовлення.
2. Комунікативних ознаки культури мовлення. Їхня класифікація.
3. Теоретичні аспекти формування правильності мовлення.

4. Змістовність мовлення.
5. Чистота мовлення.
6. Логічність і послідовність мовлення. Предметна та понятійна логічність.

Причини помилок у логічності викладу.

7. Доречність мовлення.
8. Виразність і образність як ознака культури мовлення.
9. Точність мовлення як комунікативна ознака культури мовлення. Стислість і доступність мовлення.
10. Багатство та різноманітність мовлення. Зв'язок між поняттями.
11. Джерела багатства мовлення: лексичне та фразеологічне; семантичне; стилістичне багатство мовлення.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. У поданих реченнях знайдіть мовленнєві помилки, пов'язані з неправильним вживанням слів. Доберіть необхідні слова, обґрунтувавши свою відповідь (користуйтеся книгою: Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо?. – К. : Освіта, 1997). Які лексичні явища (паронімія, синонімія, омонімія тощо) пояснюють причини зазначених помилок?

- Серед подвижників видатних полководців багато імен залишилося невідомими.
- Моє уявлення змальовує вулиці стародавнього міста.
- Загамувавши подих, ми слухали незвичайний голос співця.
- У старих знайомих нарешті з'явився привид для зустрічі.
- Він пересувався скоро, опираючись на міцну парасольку.

Завдання 2. Спишіть текст, вставте пропущені розділові знаки. Доведіть учневі Кіндратику, що без знання граматичних норм неможливо висловити будь-яку думку.

ГРАМАТИКА

На братика Кіндратика розгнівалася граматика.
 Погані в нього справи (не)зна Кіндратик правил.
 Та ще й сказав усім товаришам своїм
 Люблю я математику і (не) люблю граматику!
 І ось Кіндрат ледачий рішати став задачу.
 Він розв'язати вміє і першу й другу дію.
 Та як же інтересно це написати словесно?..
 (Не)вміє він писати ні речень будувати
 і зовсім (не)відомо куди поставити коми?..
 (Не)знаючи граматики (не)втієш і математики!

Г. Бойко

Завдання 3. Прочитайте речення. Знайдіть слова, що порушують точність думки. Виправте помилки. Обґрунтуйте виправлення.

1. Вона з успішністю впоралася з контрольною роботою. 2. Повинна ж була інститутка любити чоловіка хоч формально. 3. Маланка хороша жінка, охайна і дуже сварлива. 4. Леон Гаммершляг – прототип образу Бенедя Синиці. 5. У мене аж волосся на голові зупинилося од переляку. 6. На вечір зустрічі в школі прийшли бувші її випускники. 7. Ми хочемо з вами побалакати про те, як підготуватися до Різдвяних свят.

Завдання 4. До поданих іменників доберіть з дужок потрібні за змістом означення. Аргументуйте свій вибір.

...Наголос, ...речення, ...числівник, ...ніж, ...цех (складаний, складовий, складальний, складний, складений); ... молодь, ... зал, ...книжка, ...конференція (читаний, читацький, читальний, читаючий); ...острови, ...погляди, ...стан (матеріалістичний, матеріальний, материковий); ...погода, ...апарат, ...риба, ...мітинг (літаючий, льотний, літальний, літучий); ... розшарування, ...твір, ...музика (класичний, класний, класовий); ...присутність, ...займенник, ...випадок (особливий, особистий, особовий).

Завдання 5. Поясніть, чому в наведених словосполученнях немає логічності. Від чого це залежить? Виправте помилки.

Дуже синюватий, зовсім лисий, трохи чистісінький, надзвичайно злющий, забагато добрий, сильно смугастий, дуже далеченько, надто зеленуватий, білувата синява, цукрова сіль, солодкувата кислота.

Завдання 6. Знайдіть у реченнях порушення логічності. Відредагуйте речення і аргументуйте виправлення.

1. Кожний герой має свої індивідуальні риси. 2. У мовленні він уживав місцеві слова і діалектизми. 3. Шевченко подружився з друзями. 4. Він почав займатися малюванням і намалював багато картин. 5. Він людина передових і прогресивних поглядів. 6. Ще зовсім молодими юнаками пішли вони на заробітки. 7. У січні місяці багато здібний і перспективний на майбутнє спортсмен. 10. В українській мові вимова не збігається з написанням.

Практичне заняття № 17

Тема. *Мовний етикет як необхідна одиниця культури мовлення*

1. Етикет. Поняття мовного та мовленнєвого етикету.
2. Національна система мовленнєвого етикету. Етикет і ментальність.
3. Парадигма етикетних ситуацій.
4. Специфіка добору мовних одиниць у етикетному мовленні.
5. Культура монологічного мовлення.
6. Культура діалогічного мовлення.
7. Культура мовлення вихователя.
8. Мовленнєвий етикет педагога.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Законспекуйте:

- Татаревич Г. Етикет і ментальність / Г. Татаревич // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 18–19;
- Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет / М. Стельмахович // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 20–21;

Завдання 2. Підготуйте повідомлення за статтею (Симоненко Т. Виховувати мовну культуру з дитинства / Т. Симоненко // Початкова школа. – № 8. – 2000. – С. 44–46).

Завдання 3. Прочитайте монолог виховательки дитсадка і проаналізуйте його з погляду чистоти мовлення та професійної етики. Замініть у фейлетоні всі ненормативні словосполучення нормативними. Як зміниться при цьому жанр твору? Чи зустрічалися Ви із подібними до героїні вихователями?

ВСІХ НАВЧУ, ЯК САМА ВМІЮ!

— Здрасте, мамочка! Ви хотіли бачити виховательку? Так це я, дуже приємно, Єлена Петровна. Як фамілія дитини? А, це ж наш Петенька. Петя! Не трогай Наташеньку, а то поставлю обох в угол! Іди сюди! Шаловлівий у Вас мальчуган, но розумний, ще малиш, а вже все розуміє. Скажи йому: «Лягай у кроватку», – зараз засипає. От Оксанка – розбалувана дитина, ще й грязнуля, чолка йде на очі, варежки в болоті. Не люблю таких дітей, та й мамуля у неї та ж сама неакуратна. Ой, вибачаюсь, знов б'ються! Анічка, моя лапочка, не плач! Надічка, візьми вилку і поділи грушу пополам. І поскладайте блюдічка! А в Аніщочки – як яблущка. Ой ти ж моє сонечко, поглянь в зеркало – красавица! Дай я тобі ленточку поправлю. Ви, мамочка, забераєте Петю? Дивіться сюди: он шкафчик Вашої дитини, там на полиці його носочки лежать. І не забудьте: у нас завтра дитський утреник, а Петя Ваш не вірно український віршик вимовляє, якось по-руськи в нього отримується, та нічого, ладно, я з ним позанимаюсь – і все буде в порядку! У мене в групі ні одна дитина без українського в школу не піде, всіх навчу, як сама вмю!

Завдання 4. Продовжіть письмово вислів К. Станіславського із книги «Робота актора над собою». Аргументуйте, як Ви розумієте призначення справжнього вчителя в суспільстві.

«Справжній священнослужитель у всяку хвилину свого перебування в храмі відчуває в ньому наявність вітара. Справжній актор повинен завжди почувати в театрі близькість сцени». Справжній учитель, на мою думку, ...

Практичне заняття № 18-19

Тема. Техніка мовлення. Складові техніки мовлення

1. Техніка мовлення, її чинники.
2. Мовний апарат. Професійно-гігієнічні вимоги до нього.
3. Дихання. Типи дихання. Гігієнічні правила дихання.

4. Голос. Природні якості і постановка голосу. Якості розвиненого голосу. Гігієна голосу.

5. Голос – основний інструмент вихователя.
6. Дикційна та орфоепічна чистота мовлення.
7. Роль дикції та правильної вимови в роботі педагога.
8. Наголос.

Практичне заняття № 20

Тема. Засоби логіко-емоційної виразності мовлення

1. Компоненти логіко-емоційної виразності мовлення.
2. Інтоніяція як мовне явище.
3. Мовний такт. Його значення для процесу мовлення.
4. Пауза. Види пауз.
5. Логічний наголос.
6. Мелодика мовлення.
7. Темп мовлення.

Завдання для домашнього виконання

Завдання 1. Напишіть твір-опис природи, намагаючись зробити його лексично й семантично багатим. Виразно прочитайте свій текст, пам'ятаючи про інтонаційну оформленість речень.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№	Тема	Кількість годин
1	Українська літературна мова. Мовні норми	5
2	Фонетика української мови	10
3	Орфоепічні та акцентуаційні норми української мови	10
4	Орфографічні норми української мови	10
5	Лексичні норми української мови	10
6	Грамматичні норми української мови	10
7	Синтаксис і пунктуація	10
8	Стильова диференціація сучасної української літературної мови	10
9	Основні комунікативні ознаки культури мовлення	8
10	Мовний етикет як необхідна одиниця культури мовлення	8
11	Техніка мовлення. Складові техніки мовлення	9
12	Засоби логіко-емоційної виразності мовлення	8
13	Екстралінгвістичні засоби комунікації	8
	Разом	116

7. КОНСУЛЬТАЦІЇ

№	Тема	Кількість годин
1	<p style="text-align: center;">Фонетика української мови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аспекти вивчення фонетики. 2. Особливості роботи мовних органів при творенні голосних і приголосних звуків. 3. Класифікація голосних і приголосних звуків. 4. Відмінність фонем від звука (подати у вигляді порівняльної таблиці). 	2
2	<p style="text-align: center;">Орфографічні норми української мови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Написання суфіксів і префіксів. 2. Апостроф у словах. 3. Написання складних та іншомовних слів. 	2
3	<p style="text-align: center;">Граматичні норми української мови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Граматичні категорії іменника, займенника, прикметника, числівника. 2. Дієслівні утворення, форми і категорії. 3. Дієприкметник. Дієприслівник. 4. Прислівник як окрема частина мови 5. Службові частини мови. 	2
4	<p style="text-align: center;">Синтаксис і пунктуація</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розділові знаки в простому реченні (односкладному, двоскладному, ускладненому). 2. Розділові знаки в складносурядному та складнопідрядному, безсполучниковому реченнях. 3. Розділові знаки при прямій мові. Діалог. 	2
5	<p style="text-align: center;">Техніка мовлення. Складові техніки мовлення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дихання. 2. Голос. 3. Дикція. 4. Орфоепічна чистота мовлення. 5. Наголос. 	2
6	<p style="text-align: center;">Засоби логіко-емоційної виразності мовлення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інтонація. 2. Пауза. Види пауз. 3. Логічний наголос. 4. Темп мовлення. 	2

7	Екстралінгвістичні засоби комунікації 1. Невербальні засоби спілкування, їх різновиди: а) інтонація; б) міміка. Вміння керувати мімікою; в) жести, їх різновиди та характеристика. 2. Гендерні аспекти спілкування.	2
	Разом	14

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Вирішення завдань навчальної дисципліни передбачає вибір і використання відповідних методів навчання:

1) методи організації навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні (аспект передачі та сприйняття навчальної інформації); індуктивні, дедуктивні (логічний аспект); репродуктивні й інформативно-пошукові (аспект характеру пізнавальної діяльності); самостійна робота та робота під керівництвом викладача (аспект керівництва навчанням).

2) методи стимулювання та мотивації (методи стимулювання та мотивації інтересу до навчання; методи стимулювання та мотивації обов'язку й відповідальності).

3) методи контролю та самоконтролю в навчанні: усний, письмовий, лабораторний, програмований, машинний і ін.

9. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ – ЗАЛІК

Орієнтовні питання

1. Українська мова — національна мова українського народу, одна із форм вияву його національної культури. Поняття літературної мови.

2. Місце української мови серед інших слов'янських мов.

3. Походження української мови. Періодизація історії української літературної мови.

4. Стильові різновиди усної та писемної форм української літературної мови. Загальна характеристика функціональних стилів в українській мові.

5. Предмет і завдання фонетики. Звуки і склади як фонетичні одиниці.

6. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків.

7. Фізіолого-артикуляційний, акустичний і лінгвістичний аспекти вивчення мовних звуків.

8. Голосні звуки, їх класифікація за горизонтальним рухом язика, ступенем підняття язика до піднебіння та участю губ.

9. Приголосні звуки, їх класифікація: за участю голосу і шуму (сонорні, шумні, дзвінкі, глухі); за місцем утворення (губні, передньоязикові,

середньоязикові, задньоязикові, горлові); за способом творення (проривні, фрикативні, африкати, зімкнуто-прохідні, вібранти).

10. Співвідносність приголосних за дзвінкістю-глухістю, акустичні пари дзвінких-глухих приголосних; приголосні, що не мають співвідносного акустичного парного. Співвідносність приголосних за твердістю-м'якістю.

11. Асиміляція приголосних. Повна і часткова асиміляція. Регресивна асиміляція: за голосом, м'якістю, способом і місцем творення. Прогресивна асиміляція.

12. Подовження приголосних, що виникло внаслідок прогресивної асиміляції.

13. Дисиміляція приголосних; суміжна і на відстані.

14. Спрощення груп приголосних. Відбиття явищ асиміляції, дисиміляції і спрощення на письмі.

15. Найдавніші чергування О — А (*гонити — ганяти*), Е—І (*пекти-випікати*), Е — нульова фонема — И (*беру — брати — вибирати*) та ін.

16. Чергування О, Е з нульовою фонемою. Чергування О, Е з І. Пояснення випадків відхилень від цих чергувань. Фонетичні властивості А, що розвинулось з ь (ять).

17. Чергування И у звукосполученнях РИ, ЛИ, які сягають давніх РЪ, РЬ, ЛЪ, ЛЬ з О або Е. Фонетичні властивості И, що розвинулось з давніх И та Ї.

18. Чергування Е з О після шиплячих та j; пояснення відхилень від цих чергувань.

19. Чергування приголосних фонем (з історичним поясненням): чергування *г, к, х — ж, ч, ш; з, к, х — з, ц, с*; чергування приголосних як наслідок сполучення їх з *j* (*г — ж, х — ш, д — дж, т — ч с — ш, зд — ждж, ст — шч, в — вл, б — бл*) та ін.

20. Приставні (протетичні) приголосні. Явище метатези. Фонематична транскрипція.

21. Орфоепія як розділ мовознавства. Основні правила української вимови: вимова голосних і приголосних звуків у різних позиціях, вимова звукосполучень. Вимова слів, засвоєних з інших мов.

22. Основні правила наголошування слів в українській мові.

23. Графіка. Історія письма. Неалфавітні види письма. Кирилиця. Український алфавіт, його писана та друкована форми. Співвідношення між буквами і звуками української мови.

24. Українська орфографія та її принципи: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний), смисловий.

25. Граматика як наука. Розділи граматики (морфологія, синтаксис), їх основні структурні компоненти.

26. Граматичні значення слів в українській мові у співвідношенні з лексичним. Граматична форма слова і граматична категорія.

27. Предмет і завдання морфології. Морфологічна будова слова. Основні типи морфем. Кореневі і афіксальні морфеми. Морфеми з вільним і зв'язаним значенням.

28. Омонімічні і синонімічні морфеми. Позитивні і негативні (нульові морфеми-флексії), їх формальне значення.

29. Поняття про словозміну, формотворення, їх спільні і відмінні ознаки. Зміни в морфологічній будові слова (спрощення і перерозклад).

30. Словотвір як розділ мовознавства, що вивчає способи і засоби творення слів. Зв'язок словотвору з лексичною і граматичною системою слів. Словотворення як джерело збагачення словникового складу мови.

31. Структурні ознаки слів в українській мові. Словотворчі засоби. Поняття про похідну і твірну основу.

32. Морфологічні способи словотворення.

33. Неморфологічні способи словотворення: лексико-семантичний, морфологічно-синтаксичний, лексико-синтаксичний.

34. Загальна характеристика частин мови. Принципи виділення частин мови. Основні структурно-семантичні розряди слів. Перехід слів з однієї частини мови в іншу.

35. Значення іменника, його основні морфологічні ознаки і синтаксичні функції.

36. Лексико-семантичні категорії іменника.

37. Граматична категорія роду іменника і засоби їх вираження. Стилiстичне вживання паралельних форм роду іменників.

38. Категорія числа, її значення і граматичне вираження. Іменники, що вживаються у формах однини і множини. Іменники, що мають тільки форму однини або множини.

39. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни. Поділ іменників II відміни на групи. Іменники, що знаходяться поза відмінами.

40. Невідмінювані іменники і способи вираження їх відмінкових значень. Відмінювання іменників, що мають форму тільки множини.

41. Значення прикметника, його морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Семантичні розряди прикметників.

42. Якісні прикметники. Ступені порівняння якісних прикметників. Повні і короткі форми якісних прикметників.

43. Відносні прикметники.

44. Присвійні прикметники.

45. Словозміна прикметників. Поділ прикметників на групи.

46. Значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції числівників.

47. Розряди числівників за значенням. Граматичні ознаки кількісних числівників.

48. Відмінювання числівників. Наголос при відмінюванні числівників. Сполучення числівників з іменниками.

49. Правопис складних прикметників, першою частиною яких є кількісний числівник.

50. Семантична, морфологічна і синтаксична своєрідність займенника як особливої частини мови. Співвідношення займенників з іншими частинами мови.

51. Розряди займенників за значенням.

52. Синтаксичні функції, морфологічні особливості і відмінювання різних розрядів займенників.

53. Значення дієслова, його морфологічні ознаки. Синтаксична роль дієслівних форм.

54. Категорія виду дієслова. Дієслова, що мають значення тільки одного виду.

55. Категорія стану дієслова. Зв'язок категорії стану із перехідністю і неперехідністю дієслів.

56. Категорія особи дієслова. Значення форм першої, другої і третьої особи, їх морфологічні вираження. Безособові дієслова.

57. Категорія способу дієслова. Основні значення дійсного, умовного і наказового способів дієслова.

58. Категорія часу дієслова. Значення теперішнього, минулого і майбутнього часів.

59. Дієвідмінювання. Особові форми теперішнього часу I і II дієвідмін.

60. Дієприкметник як дієслівна форма. Активні дієприкметники теперішнього і минулого часу, особливості їх творення і вживання. Творення і вживання пасивних дієприкметників.

61. Дієприслівник як дієслівна форма, її значення та формальні ознаки. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду.

62. Значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції прислівника.

63. Структурно-семантичні розряди прислівників. Правопис прислівників.

64. Основні особливості службових слів, якими вони відрізняються від повнозначних частин мови.

65. Прийменник як службова частина мови, що диференціює значення відмінкових форм. Поділ прийменників на групи за походженням.

66. Сполучник як службова частина мови. Сполучники сурядності і підрядності.

67. Правопис сполучників. Сполучні (відносні) слова та їх відмінність від сполучників.

68. Частка. Значення і функції часток. Класифікація часток. Правопис часток.

69. Модальні слова як особливий розряд слів в українській мові. Розряди модальних слів за значенням. Синтаксична функція модальних слів.

70. Вигук як частина мови. Класифікація вигуків. Вигуки і звуконаслідувальні слова.

71. Поняття про складне речення. Засоби вираження зв'язку між частинами складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок розміщення частин.

72. Складносурядні речення, структурні особливості і засоби оформлення зв'язку між частинами сурядного речення.

73. Складносурядні речення єднального значення (сполучники одиничні: *і, й, та*; повторювальні *і...і, ні...ні*; парні: *не тільки — але й, не тільки — а й*).

74. Складносурядні речення протиставного значення (сполучники *але, проте, та, однак, а, зате*). Складносурядні речення зіставного значення (сполучник *а*).

75. Складносурядні речення розділового значення (сполучники одиничні: *або, чи*; повторювані: *або...або, чи...чи, хоч...хоч, то...то*, що можуть виступати у різновиді *чи то...чи то, не то...не то*).

76. Пунктуація в складносурядних реченнях.

77. Складнопідрядні речення, їх структурні особливості і засоби оформлення зв'язку між підрядною і головною частинами. Розмежування сполучників і омонімічних з ними сполучних слів.

78. Типи складнопідрядних речень — конструкції однокомпонентної і двокомпонентної будови.

79. Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень з підрядними різних видів: означальними з'ясувальними, способу дії.

80. Складнопідрядні речення міри і ступеня, порівняльні.

81. Складнопідрядні речення місця, часу, мети.

82. Складнопідрядні речення причини, наслідкові, умовні.

83. Складнопідрядні речення допустові, супровідні.

84. Складнопідрядні речення з кількома підрядними: конструкції з однорідною підрядністю, неоднорідною підрядністю, послідовною підрядністю.

85. Складнопідрядні речення з кількома підрядними мішаного типу (комбінування однорідної, неоднорідної та послідовної підрядності).

86. Пунктуація в складнопідрядних реченнях з кількома підрядними.

87. Складні речення з сурядністю і підрядністю, їх визначальні ознаки. Основні різновиди складних речень з сурядністю і підрядністю.

88. Безсполучникові складні речення, їх граматична природа і відмінність від сполучникових.

89. Безсполучникові складні речення з однотипними частинами; вираження в них єднальних, зіставних, протиставних та інших відношень.

90. Безсполучникові складні речення з різнотипними частинами, способи вираження в них синтаксичних відношень, причинних, пояснювальних, часових та ін.

91. Різновиди складних речень, в яких комбінуються сполучниковий і безсполучниковий зв'язки.

92. Період, його синтаксична природа і особливості інтонаційного оформлення. Пунктуація в періодах.

93. Складні синтаксичні (надфразні єдності), граматичні засоби їх організації та оформлення. Абзац.

94. Пряма мова і слова автора.

95. Непряма мова. Заміна висловів з прямою мовою і словами автора на непряму мову (складнопідрядні речення з підрядним з'ясувальним або прості речення). Вільна непряма мова або невласне пряма мова.

96. Основи пунктуації сучасної української літературної мови. Система розділових знаків.

97. Будова речення і пунктуація. Оформлення засобами пунктуації інтонаційних особливостей речень.

10. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАННЯ

У процесі оцінювання знань студентів використовуються такі методи діагностики:

- усне опитування (фронтальне, індивідуальне);
- самостійні роботи у формі тестування та розгорнутих відповідей на запитання;
- творчі завдання;
- метод моделювання;
- метод проектів;
- робота в групах;
- складання запитань до теми чи розділу;
- самоконтроль.

Під час діагностики **знань** студентів потрібно враховувати обсяг інформації, оперування поняттями, категоріями, фактами, основними теоріями, законами, закономірностями й принципами, ступінь їх пізнання, здатність до систематизації та узагальнення, що передбачає:

- пізнання й визначення понять, розуміння їх сутності, розкриття змісту, встановлення сукупності зв'язків і залежностей між окремими частинами й цілим тощо;
- виокремлення головного, актуальних теоретичних проблем, усвідомлення їх глибини та визначення шляхів їх розв'язання;
- розуміння законів, закономірностей, принципів, концепцій;
- здатність до узагальнення, систематизації, класифікації явищ і предметів.

Оцінюючи **навички** студентів, потрібно врахувати:

- наявність практичних навичок у галузі навчальної дисципліни, що сприяють успішному опануванню професійної діяльності;
- якість, швидкість, стійкість, точність їх виконання в різноманітних умовах, зокрема й екстремальних.

Для оцінки **вмінь** педагог має враховувати:

- наявність конкретних умінь, їхню глибину, стійкість і гнучкість;
- ступінь опанування основними прийомами діяльності та їх творче застосування під час розв'язання нестандартних завдань у різноманітних ситуаціях майбутньої професійної діяльності;
- здатність моделювати професійні дії;
- упевненість, самостійність, обґрунтованість, систематичність цих дій;
- зміст самоаналізу результатів власних дій, характер зіставлення отриманих результатів з основною метою діяльності;
- умотивованість дій та їх усвідомлення;

- наявність помилок, їхня кількість і характер, ступінь впливу на остаточний результат діяльності;
- ступінь ефективності та якість виконаних дій тощо.

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. У цьому випадку підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається з сумарної кількості балів за:

- 1) поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
- 2) модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Підсумковий контроль із певного модуля здійснюється у формі контрольних модульних завдань. Максимальна кількість балів, що може бути отримана студентами, – 60.

Максимальна кількість – 60 балів – ставиться в тому випадку, коли студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності, вирішує складні проблемні завдання, уміє ставити та розв'язувати питання, самостійно здобувати та використовувати інформацію, самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно та творчо викладає матеріал в усній і письмовій формі; розвиває свої обдарування, самостійно виконує 100 % від загальної кількості тестів.

Кількість балів зменшується відповідно до відсотка виконання завдань.

Поточний контроль (мах = 40 балів)																			Модульний контроль (мах = 60 балів)			Сума	
Модуль I																			Модуль II				
Змістовий модуль 1										Змістовий модуль 2									МКР № 1	МКР № 2	МКР № 3		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18	T19					T20
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20	20	20	100

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Данилюк О. К. Етнокультурознавча лексика в становленні мовної особистості вчителя початкових класів / О. К. Данилюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі українки : зб. наук. праць. – № 14, ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – С.102–105.
2. Данилюк О. К. Шкільний курс української мови з методикою викладання : робоча програма та методичні рекомендації для студентів спеціальності “Початкове навчання” / О. К. Данилюк. – Луцьк 2010. – 84 с.
3. Данилюк О. К. Сучасна українська мова з практикумом : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності “Початкова освіта” / О. К. Данилюк. – [доп. і перероб.]– Луцьк, 2011. – 122 с.

13. СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антисуржик : Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / [за заг. ред. О. Сербенської]. – Львів, 1994. – С. 12–38.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К : Укр. книгарня, 1997. – С. 7–56.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення /Н. Д. Бабич. – Львів, 1990. – С. 46–84.
4. Багмут А. Й. Інтонація як засіб мовної комунікації /А. Й. Багмут, І. В. Борисик, Г. П. Олійник. – К., 1980. – С. 22–31.
5. Багмут А. Й. Інтонація спонтанного мовлення / А. Й. Багмут , І. В. Борисюк, Г. П. Олійник. – К., 1985. – С. 13–16.

6. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові / А. Й. Багмут. – К., 1991. – С. 6–58.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – С. 52–104.
8. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підруч.] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – С. 4–156.
9. Бобир О. Етикет учителя : навч.-метод. посіб. / О. Бобир. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 4–34.
10. Бобир О. В. Етикет учителя : навч.-метод. посіб. / О. В. Бобир. – К. : Слово, 2009. – С. 2–23.
11. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – С. 6–85.
12. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. – Львів : Норма, 2005. – С. 34–42.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – С. 8–486.
14. Винницький В. Українська акцентна система : становлення, розвиток / В. Винницький. – Львів, 2002. – С. 3–34.
15. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови / Г. Й. Волкотруб. – К. : МАУП, 2002. – С. 23–29.
16. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Словотвір / О. Т. Волох. – К. : Вища шк., 1986. – С. 6–156.
17. Гриб В. П. Постановка мовного голосу / В. П. Гриб. – Луцьк, 2001. – С. 5–23.
18. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. для студ. аграрних вищих навч. закладів та коледжів / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – С. 12–126.
19. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : стилїстика та культура мови / С. Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999. – С. 34–78.
20. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – [Вид. 4-е, доп.]. – Дрогобич, 1994. – С. 3–45.
21. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – К. : Видавництво «Українська книга», 2004. – С. 23–234.
22. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – Л. : БаК, 2006. – С. 23–189.
23. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – Л. : БаК, 2009. – С. 23–43.
24. Комарова І. Культура педагогічного спілкування вчителя / І. Комарова // Шлях освіти. – 2001. – № 1. – С. 8–46.
25. Корніяка О. Мистецтво гречності / О. Корніяка. – К., 1995. – С. 10–16.
26. Культура фахового мовлення : навч. посіб. / [за ред. Н. Д. Бабич]. – Чернівці : Книги–ХХІ, 2005. – С. 15–86.

27. Мацюк З. Українська мова професійного спрямування : навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2008. – С. 3–234.
28. Мацько Л. І. та ін. Українська мова : посібник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – [2-е вид.] – К. : Либідь, 1996. – С. 3–87.
29. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – С. 34–78.
30. Мацько Л. І. Культура фахової мови : навч. посібн. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – С. 2–256.
31. Меш Г. Ш. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно / Г. Ш. Меш. – К., 1993. – С. 3–65.
32. Михайлюк В. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. / В. О. Михайлюк. – К. : ВД «Професіонал», 2005. – С. 4–54.
33. Непийвода Н. Практичний російсько-український словник. Найуживаніші слова і вислови / Н. Непийвода. – К. : Основа, 2000. – С. 3–98.
34. Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – С. 32–65.
35. Орфографічний словник української мови / [уклад. Головащук І. С.]. – К., 1994. – С. 3–486.
36. Орфоепічний словник української мови. – К., 1995. – С. 2–598.
37. Полюга М. П. Словник антонімів української мови / [за ред. Л. С. Паламарчука]. – К. : Довіра, 1999. – С. 8–239.
38. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1993. – С. 9–198.
39. Пономарів О. Культура слова : мовностилїстичні поради : навч. посіб. / О. Пономарів. – К. : Либідь, 1999. – С. 12–68.
40. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. / Я. Радевич-Винницький. – К. : Знання, 2006. – С. 17–33.
41. Ревуцький Д. Живе слово / Ревуцький Д. – Львів, 2001. – С. 4–29.
42. Русанівський В. М. Історія української літературної мови / Русанівський В. М. – К., 2001. – С. 56–78.
43. Сагач Г. М. Золотослів : навч. посібн. / Г. М. Сагач. – К., 1993. – С. 23–57.
44. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. / О. М. Семеног. – К. : «Академвидав», 2010. – С. 43–59.
45. Сербенська О. Культура усного мовлення : навч. посіб. / О. Сербенська. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – С. 3–49.
46. Скіпачевич О. В. Вчимо емоційно правильно сприймати художній текст / О. В. Скіпачевич // Почат. шк.–1996. – № 12. – С. 56–68.
47. Словник труднощів української мови / [за ред. Єрмоленко С. Я.]. – К., 1989. – С. 32–125.
48. Словник-довідник з культури української мови / [Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак]. – К. : Знання, 2006. – С. 2–235.
49. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. / М. Стахів. – К. : Знання, 2008. – С. 11–23.

50. Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови : навч. посіб. /Л. В. Струганець. – Тернопіль, 1997. – С. 9–19.
51. Українська мова : енциклопедія. – К., 2000. – С. 345–389.
52. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів. – К. : Довіра, 2008.– С. 31–37.
53. Сучасна українська літературна мова : морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 17–129.
54. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – С. 56–77.
55. Сучасна українська мова / [за ред. М. Я. Плющ]. – К. : Рад. шк., 1994. – С. 111–186.
56. Сучасна українська літературна мова / [за ред. О. Д. Пономарева]. – К. : Либідь, 1997. – С. 13–43.
57. Український орфографічний словник : Близько 174 тис. слів / [за ред. В. Г. Скляренка]. – К. : Довіра, 2009. – С. 45–56.
58. Український правопис : [4-те вид.]. – К. : Наук. думка, 1993. – 236 с.
59. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 48–76.
60. Чак Є. Мовний етикет : «Дорогий друже!», «Бажаю щастя!» / Є. Чак // Дивослово. – 1998. – № 1. – С. 60–64.
61. Чак Є. Мовний етикет : «Щасливенько!» / Є. Чак // Дивослово. – 1998. – № 10. – С. 12–34.